

A minap kedves irodalmi lapomat, a Magyar Naplót olvasva megütötte a szememet egy mondat: „Jó irodalom és jó erkölcs nem tartoznak össze.”

Bár jól tudom, Kibédi Varga Áronnak igaza van, nemegyszer kiderült már derék hazafiakról, hogy rossz költők, s jó költőkről, hogy gazemberek, mégis egész lényem tiltakozik e kategorikus kijelentés ellen. Számomra ugyanis a minőségi irodalom és az erkölcs egymást feltételező, szétválaszthatatlan fogalmak.

Nemzedéktársaimhoz képest – kikkől írók, irodalomtörténészek, filozófusok lettek – későn érő fiú voltam, s az Élettel, a sorssal való szembenézéshez az irodalomtól, többnyire az ő műveiktől kaphattam iránymutatást. Mióta az eszemet tudom, erkölcsöt, világszemléletet leginkább az irodalomból méríthettem. Abban a korban, amikor a hatalomhoz való lojalitás pusztja ténye nímándokból jelentős írókat kreált, nagyformátumúnak kikiáltott közéleti személyiségek néhány száz szavas szöveggel eligazításokat tarthattak értelmiségi fórumokon, sztárpublicisták reménytelen küzdelmeket folytattak egy-egy ikes ige ragozásakor – számomra egy kristálytisztá mondat, egy pontosan végiggondolt gondolat nemcsak a minőséget képviselte, de erkölcsi tettel vált egyenértékűvé.

Életem és környezetem igazságára irodalmi művek döbrentettek rá. Ha jól emlékszem, 1967-ben vagy 68-ban egy könyvheti sátorban került a kezembe Nadas Péter Bibliája, s mikor még aznap este elolvastam – nem szégyellem – sirva letettem, úgy éreztem, tisztább lett körülöttem a világ, jobban el tudok igazodni benne. Ezt éreztem Végel László Egy makro emlékiratait, Nagy László Versben bújosója, Simonffy András Kompország katonái vagy Esterházy Péter Terme-

lési regény-e után is. Érdekes, mindegyiket valamelyik könyvhéten vásároltam.

Ha jól belegendolok, nagyon sok meghatározó irodalmi élmény fűz az ünnepi könyvhéthez. A Madách sátrának kínálatából választottam szerencsés kézzel Grendel Lajos Galéri című kötetét, s álltam egy másik ünnepi könyvhéten sok-szadmagammal Csoóri Sándor dedikálóasztala előtt, a Vigzinháznál. Pedig szilencium alatt volt, s hű olvasói régi könyveit hozták csöndes demonstrációként, tán nem is kézjegyéért, csupán csak hogy lássák, kezét megszoríthassák.

Erkölcs és irodalom.

Akkoriban ez egyet jelentett. A szónak hitele volt, s úgy éreztük,

hogy a hiteles szónak a minőség ad garanciát. Babbitson nevelkedve hittem, hogy az érték védelme nem elzárkózást, nem elefántcsonttoronyt jelent, hanem az igazság, az erkölcs szolgálatát. Egy olyan korban, melyben minden elmaszatóldott, viszonylagossá vált. Talán ezért is, írói gesztusok sokszor alkotássá nemesedtek. Ki feledheti Eörsi István kristálytisztá logikáját és lenyűgöző pimaszságát, ahogy a 81-es írószövetségi tanácskozáson visszakövetelte a cenzúrát, vagy az öt évvel későbbi közgyűlésen Albert Gábor drámai erejű, a hatalmában pöffeszkedő politikai vezetést vádoló, tiborci panaszát s Nagy László híres interjúja utolsó mondatának üzenetét a jövő nemzedékéhez: „Ha emberarcuk lesz, csókolom őket, s elnézésüket kérem, hogy csak ennyit tehettem értük.”

Erkölcs és irodalom.

Ma, amikor a szellemi élet újból szekértáborokra szakadt szét, az igazság és a hazugság között politikai kezek tetszés szerint húzogatják a határvonalakat, amikor Kibédi Varga Áronnak sajnos mégis igaza van, derék hazafiakról bizony kiderült, mennyire gyenge költők és gondolkodók, még inkább hinni szeretném, a jó irodalom és a jó erkölcs kézen fogva jár.

Az idén is azért megyek – immáron 25 éve egyetlen alkalmat el nem

mulasztva – az ünnepi könyvhét sátrai közé, hogy olyan kortársi műveket vigyek hazá, melyek hitelesen és pontos mondatokkal fejezik ki és teszik átélhetővé mindazt, ami bennem, bennünk és körülöttünk zajlik.

Eörsi István

A Magyar Lettre Internationale nyári száma

A Magyar Lettre Internationale egy Párizsban alapított, ma már tíz országban megjelenő európai kulturális folyóirat magyar változata.

A nyugati sajtó úgy üdvözölte ezt a vállalkozást, mint az oly sokat hiányolt világpolitikai szellem gyakorlati megvalósulását. „Szellemi hidakat épít Kelet és Nyugat, Észak és Dél között.” Nagy európai kaland, amely az kívánja bizonyítani, hogy egy levegőt szívunk az Atlanti-óceántól az Uralig, a Balti-tengertől a Földközi-tengerig. Intellektuális horizontja átfogja Európát, mégpedig az egész világra nyitott Európát. Nem a hagyományos intellektuális elithez szól, hanem mindazokhoz, akik nyitottak a világra és érdeklődnek korunk kérdései iránt.

A folyóirat legújabb, 5. száma az 1989 után kialakult helyzetben rejlő esélyeket és veszélyeket elemző írásokkal kezdődik. Jacques Rupnik a Vichy szindróma jeleit ismeri föl a mai Közép-Európában. Soros György arról beszél, hogy a kommunizmus összeomlása önmagában még nem a

szabad társadalom diadala. Ralph Dahrendorf is azt kérdezi, el lehet-e jutni a forradalmak útján a zárt társadalomból a nyílt társadalomba. Mindenesetre „a centrum széthullása, a gazdasági krízis mélysége és az archaikus erők feléledése mind ellene dolgozik egy olyan társadalom kialakulásának, amely a különbségeket akceptálni, a konfliktusokat pedig kezelni tudja”. Ezekkel a problémákkal vet számot Adam Michnik és Václav Havel beszélgetése is.

„Örökségünk: a félelem” – Esterházy Péter előző számbeli írásának címét viseli az inkább irodalmi jellegű következő rész. Irodalmi szencziószámába megy Bulgakov kortársának, Golosovkernak a 30-as években valóban elégetett, később újraírt, s a közelmúltban fölfedezett *Elégetett regénye*. Nem kevésbé megrendítő Hrabal Totális félelmek című önvallomása, amellyel egy olyan újságírói kérdésre válaszol, hogy „amíg más írók, mind disszidensek és chartások, a börtönben sínylődtek, addig maga csak mulatozott?” Vale-rij Popov ironikus hangvételű no-

vellája demoralizálók és demoralizáltak sajátos szimbiózisát mutatja be a máig tartó szovjet mindennapokban.

Művészeti tárgyú írásokból merít a *Posztmodernen innen és túl* című harmadik egység. Lengyel Péter és Perneczky Géza cikke arra a kérdésre keresi a választ, hogy mi jön a posztmodern után? Egy-egy mai nyugati művész arról vall, hogy mit jelentenek neki a régi nagyok (mint Rembrandt, Velázquez) vagy a modernekek (mint Picasso). Szóba kerül az orosz és a kelet-európai avantgárd, valamint a közép-európai művészet esetleges közvetítő szerepe Kelet és Nyugat között. Ez a Közép-Európa-vita folytatódik E. J. Hobsbawm és Hanák Péter között a lap *Kommentárok és viták* rovatában, és előben, június 9-én délután 6 órai kezdettel a Francia Intézet új épületében, a Petru Groza rakparton. A vitán részt vesz Konrád György és a Lettre Internationale párizsi alapítója és főszerkesztője, Antonin Liehm is.

K. É.